SILKWAY SOCIAL SCIENCE JOURNAL (SSS JOURNAL)
ULUSLARARASI, AÇIK ERİŞİMLİ, HAKEMLİ, İNDEKSLİ, E-DERGİ YAYINI, ISSN: 3062-4207

Almanya'da Ana Dili Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarının İki Dillilik Bağlamında Karşılaştırılması: Sen ve Ben ve Benim Türkçem Örneği

A Comparison of Textbooks Used in Teaching Turkish as a Mother Tongue in Germany in the Context of Bilingualism: The Case of Sen ve Ben and Benim Türkçem

Makalenin Türü
ARAŞTIRMA MAKALESİ
RESEARCH ARTICLE

Makalenin Alanı
DİL BİLİMİ
LINGUISTICS

Nesibe Yavascan [1]
İlyas Üstünyer [2]

ÖZET

Almanya'da yaşayan Türk kökenli çocuklar, günlük yaşamlarında Türkçe ve Almancayı farklı bağlamlarda kullanan iki dilli bireyler olarak yetişmektedir. Bu durum, ana dili Türkçenin geliştirilmesi ve kültürel bağların sürdürülmesi açısından Türkçe öğretiminde kullanılan ders materyallerinin niteliğini önemli hâle getirmektedir. Bu bağlamda, ders kitaplarında yer alan metinlerin öğrencilerin Türkçe söz varlığını ve anlatım becerilerini destekleme biçimleri ile iki dilli ve iki kültürlü yaşam gerçekliklerini ne ölçüde yansıttıkları önem kazanmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılan Sen ve Ben (5. Sınıf) ile Benim Türkçem (5. Sınıf) ders kitaplarını iki dilli öğrencilerin ana dili gelişimi ile dilsel ve kültürel gereksinimleri açısından karşılaştırmalı olarak incelemektir. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiş; ders kitaplarında yer alan metinler betimsel analiz yoluyla değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, Sen ve Ben ders kitabında Türkçenin doğal ve edebî kullanımını destekleyen söz varlığı, deyim ve kalıp sözler ile kültürel unsurların daha belirgin olduğunu göstermektedir. Benim Türkçem ders kitabında ise Türkçe-Almanca sözcük eşleştirmeleri, iki dilli başlık ve yönergeler ile Almanya'daki iki kültürlü yaşamı yansıtan içeriklerin öne çıktığı belirlenmiştir. Sonuç olarak iki ders kitabının ana dili öğretiminde farklı ancak birbirini tamamlayabilecek özellikler taşıdığı; iki dilli öğrencilere yönelik ders materyallerinde Türkçenin doğal ve zengin kullanımını destekleyen edebî metinlerle öğrencilerin iki dilli ve iki kültürlü yaşam gerçekliklerini dikkate alan unsurların dengeli biçimde bir araya getirilmesinin daha bütüncül bir yaklaşım sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Türkçe ders kitapları, ana dili öğretimi, iki dillilik, iki dilli çocuklar

ABSTRACT

Turkish-origin children living in Germany grow up as bilingual individuals who use Turkish and German in different domains of their daily lives. This situation increases the importance of the quality of instructional materials used in Turkish mother tongue education, particularly in terms of supporting the development of Turkish and maintaining cultural ties. In this context, how textbook texts support students' Turkish vocabulary and expressive skills, as well as the extent to which they reflect students' bilingual and bicultural life experiences, becomes particularly important. This study aims to comparatively examine Sen ve Ben (Grade 5) and Benim Türkçem (Grade 5), two textbooks used in teaching Turkish as a mother tongue in Germany, in terms of bilingual students' mother tongue development as well as their linguistic and cultural needs. The study was conducted within a qualitative research approach using document analysis, and the texts included in the textbooks were evaluated through descriptive analysis. The findings indicate that Sen ve Ben more prominently features vocabulary, idiomatic and formulaic expressions, and cultural elements that support the natural and literary use of Turkish. In Benim Türkçem, Turkish-German word equivalents, bilingual titles and instructions, and content reflecting bicultural life in Germany are more prominent. The results suggest that the two textbooks have different yet potentially complementary characteristics in mother tongue education. Accordingly, combining literary texts that support the natural and rich use of Turkish with elements that take bilingual and bicultural

Makaleye Atıf Bilgisi

Yavascan, N. ve Üstünyer, İ. (2026). Almanya'da Ana Dili Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitaplarının İki Dillilik Bağlamında Karşılaştırılması: Sen ve Ben ve Benim Türkçem Örneği. *Silkway Social Science Journal (SSS Journal)*, 2(3), 16-26.

https://doi.org/10.5281/zenodo.22563252

Gönderim: 04 Ağustos 2026
Kabul: 07 Eylül 2026

DOI:10.5281/zenodo.22563252
https://silkwayjournal.com
info@silkwayjournal.com

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Uluslararası Burç Üniversitesi, Saraybosna/Bosna-Hersek. nesibe.yavascan@stu.ibu.edu.ba. ORCID: 0009-0001-0751-9812
[2] Prof. Dr., Uluslararası Karadeniz Üniversitesi, Tbilisi/Georgia. ilyasustunyer@gmail.com ORCID: 0000-0002-0107-3071

realities into account may provide a more comprehensive approach to instructional materials designed for bilingual students.

Keywords: Germany, Turkish textbooks, mother tongue education, bilingualism, bilingual children

GİRİŞ

Dil, bireyin düşünme, öğrenme, iletişim kurma ve toplumsal yaşam içerisinde kendini ifade etme süreçlerinin temel araçlarından biridir. Ana dilinin korunması ve geliştirilmesi ise özellikle iki dilli ve çok kültürlü ortamlarda yetişen çocukların dilsel gelişimleri ve kültürel aidiyetleri açısından önem taşımaktadır (Aksan, 2007; Cummins, 2000).

Almanya'da yaşayan Türk kökenli çocukların dil kullanımında Türkçe çoğunlukla aile ve yakın çevrede edinilirken okul ve toplumsal yaşamın baskın dili olarak Almanca öne çıkmaktadır. Bu durum, Türkçenin sonraki kuşaklarda korunması ve geliştirilmesinde ana dili öğretiminin ve bu öğretimde kullanılan materyallerin niteliğini önemli hâle getirmektedir (Cummins, 2000; Yağmur, 2006).

Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminin eyaletlere göre farklı biçimlerde yürütülmesi (Bostan & Üstünyer, 2024), öğrencilerin Türkçeyle eğitim ortamında karşılaşma sürelerinin ve koşullarının da farklılaşmasına yol açabilmektedir (Extra & Yağmur, 2004). Bu koşullarda ders kitapları, öğrencilerin Türkçeyle sistemli biçimde karşılaşmasını sağlayan temel öğretim materyallerinden biri hâline gelmektedir. Ders kitaplarında yer alan metinlerin Türkçeyi doğru, anlaşılır ve zengin biçimde sunmasının yanı sıra öğrencilerin içinde yaşadıkları iki dilli ve iki kültürlü çevreyle ilişki kurabilmesi de önem taşımaktadır. Nitelikli metinlerin çocukların söz varlığını, okuma kültürünü ve estetik duyarlığını destekleyebileceği belirtilmektedir (Sever, 2020).

Almanya'da Türkçe öğretimine ilişkin çalışmalar, ana dilinin korunması, iki dillilik, eğitim politikaları ve öğretim sürecinde karşılaşılan çeşitli sorunlara dikkat çekmektedir (Extra & Yağmur, 2004; Yağmur, 2006). Bununla birlikte iki dilli öğrencilere yönelik kullanılan ders kitaplarının yalnızca genel öğretim materyali özellikleri bakımından değil, ana dili gelişimini destekleyen dilsel unsurlar, kültürel içerikler ve iki dilli öğrencilerin yaşam gerçekliklerinin yansıtılması açısından da değerlendirilmesi önemlidir. Özellikle aynı yaş grubuna yönelik farklı ders kitaplarının bu özellikler bakımından karşılaştırılması, materyallerin iki dilli öğrencilerin gereksinimlerine nasıl karşılık verdiğinin ortaya konulmasına katkı sağlayabilir.

Bostan ve Üstünyer (2024), Köln'de faaliyet gösteren Türk kültür ve sanat derneklerinin Türkçenin ve Türk kültürünün korunmasına ve aktarılmasına yönelik katkılarını incelemiş; ancak çalışmada ana dili öğretiminde kullanılan ders kitapları ele alınmamıştır. Yağmur (2006), Batı Avrupa'da Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlara ve uygun öğretim materyallerine duyulan gereksinime dikkat çekmiş, ancak belirli ders kitaplarını karşılaştırmalı olarak incelememiştir. Onası ve Karakuş (2023) ise Almanya'daki Türkçe-Almanca iki dilli çocukların ana dili derslerinde kullanılan PİLOT Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerini oluşturulma biçimleri, işlevleri ve türleri bakımından incelemiştir. Bununla birlikte söz konusu çalışmada farklı ders kitaplarının iki dilli öğrencilerin ana dili gelişimini destekleyen dilsel ve kültürel özellikler bakımından karşılaştırılması amaçlanmamıştır. Türkçe ders kitaplarındaki metinleri çocuk edebiyatı ve çocuğa görelik açısından ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Canlı (2015), Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin belirlenmesinde çocuğa görelik ilkesini metinsellik ölçütleri, öğrenme-öğretme ilkeleri ve çocuk gerçekliği temelinde ele almıştır. Dinler (2024) ise 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinleri çocuk edebiyatının temel ögeleri açısından incelemiş; metinleri dış yapı, içerik ile dil ve anlatım özellikleri bakımından değerlendirmiştir. Çakır (2013) da Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküleri çocuğa görelik ilkesi açısından ele almış; metinlerin çocuğun gelişim özelliklerine uygunluğunu tasarım, içerik ve eğitsel özellikler temelinde incelemiştir. Bu çalışmalar, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin çocuk edebiyatı ölçütleri doğrultusunda incelenmesinin önemini ortaya koymakla birlikte, Almanya'da aynı sınıf düzeyinde ana dili Türkçe öğretiminde kullanılan farklı ders kitaplarının iki dillilik bağlamında karşılaştırılması bakımından mevcut araştırmadan ayrılmaktadır. Bu çalışmalar, Almanya ve Batı Avrupa bağlamında Türkçe öğretimi ve öğretim materyallerine ilişkin önemli bulgular ortaya koymakla birlikte, aynı sınıf düzeyine yönelik farklı Türkçe ders kitaplarının ana dili gelişimi, dilsel ve kültürel özellikler ile iki dilli destek unsurları bakımından karşılaştırılmasına yönelik araştırmaların sınırlı olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda araştırmada, Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılan *Sen ve Ben* (5. Sınıf) ile *Benim Türkçem* (*5. Sınıf*) ders kitapları iki dillilik bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Her iki kitabın aynı sınıf düzeyine yönelik olması, benzer yaş grubundaki öğrencilere hitap etmesi ve Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılması karşılaştırmalı bir değerlendirmeye olanak sağlamıştır. Araştırmanın amacı, söz konusu ders kitaplarında yer alan metinleri iki dilli öğrencilerin ana dili gelişimini destekleyen unsurlar, dil ve anlatım özellikleri, kültürel içerikler ve iki dilli ve iki kültürlü yaşam gerçekliklerinin yansıtılması açısından karşılaştırmalı olarak incelemektir.

2. LİTERATÜR TARAMASI / KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ana Dili ve Ana Dili Öğretimi

Dil, bireylerin duygu, düşünce ve deneyimlerini ifade etmelerini sağlayan; düşünsel süreçlerin, kültürel aktarımın ve toplumsal yaşamın temelini oluşturan bir iletişim aracıdır (Aksan, 2007). Ergin (2013), dili "insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir" (s. 3) şeklinde tanımlamaktadır. Dilin bireysel ve toplumsal işlevleri özellikle çocukluk döneminde önem kazanmakta; erken dönemde edinilen dil becerileri çocuğun düşünme, problem çözme ve öğrenme süreçlerini desteklemektedir (Sever, 2020).

Ana dili, bireyin aile ve yakın çevresi aracılığıyla doğal yollarla edindiği, dünyayı anlamlandırmaya başladığı ve kültürel kimliğinin biçimlendiği ilk dildir (Korkmaz, 2007). Bu yönüyle ana dili, yalnızca bireyin iletişim kurmasını sağlayan bir araç değil, aynı zamanda düşünme biçiminin ve toplumsal aidiyetinin gelişiminde etkili olan temel unsurlardan biridir. Ana dili öğretimi de yalnızca okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesiyle sınırlı değildir; bireyin eleştirel düşünme, estetik duyarlık ve kendini etkili biçimde ifade etme becerilerinin geliştirilmesini de kapsayan çok yönlü bir süreçtir (Özbay, 2006).

Ana dilinin gelişimi, iki dilli çocuklar açısından ayrıca önem taşımaktadır. Birinci dilde geliştirilen bilişsel ve akademik yeterliklerin ikinci dil gelişimini de destekleyebildiği belirtilmektedir (Cummins, 2000). Bu doğrultuda ana dilinin eğitim sürecinde desteklenmesi, iki dilli çocukların yalnızca Türkçe becerilerinin korunması açısından değil, genel dilsel ve akademik gelişimleri bakımından da önemlidir.

Ana dili öğretiminde kullanılan metinlerin niteliği ise öğrencilerin söz varlığının, okuma kültürünün ve estetik duyarlığının geliştirilmesinde önemli bir yere sahiptir (Sever, 2020). Bu durum, eğitim ortamında Türkçeyle sınırlı sürelerde karşılaşabilen Almanya'daki iki dilli Türk çocukları açısından daha belirgin hâle gelmektedir. Dolayısıyla ana dili öğretiminde kullanılan ders materyallerinin öğrencilerin dil gelişimini destekleyen nitelikli Türkçe metinler sunmasının yanı sıra onların dilsel ve kültürel yaşam gerçekliklerini de dikkate alması önem taşımaktadır.

2.2. İki Dillilik ve İki Dilli Çocuklarda Ana Dili Gelişimi

İki dillilik, farklı disiplinler tarafından ele alınan ve tanımlanmasında bireyin iki dili kullanma düzeyi, kullanım alanları ve dilsel yeterlikleri gibi farklı ölçütlerin dikkate alındığı çok boyutlu bir olgudur. Bloomfield (1933), iki dilliliği her iki dil üzerinde ana dili düzeyinde hâkimiyetle ilişkilendiren daha katı bir yaklaşımla ele alırken; Macnamara (1967), bireyin ikinci dilde dinleme, konuşma, okuma veya yazma becerilerinden en az birinde belirli bir yeterliğe sahip olmasını iki dillilik kapsamında değerlendirmektedir. Baker (2011) ise iki dilliliğin yalnızca dilsel yeterlik üzerinden değil, bireyin dilleri hangi bağlamlarda ve hangi işlevlerle kullandığı dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu farklı yaklaşımlar, iki dilliliğin tek ve değişmez bir yeterlik düzeyiyle açıklanamayacağını göstermektedir.

Grosjean (2010), iki dilli bireylerin iki ayrı tek dilli bireyin birleşimi olarak değerlendirilmemesi gerektiğini; dillerini farklı kişilerle, farklı amaçlarla ve farklı yaşam alanlarında kullanmaları nedeniyle kendilerine özgü bir dilsel yapıya sahip olduklarını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, Almanya'da yaşayan Türk kökenli çocukların dil kullanımını anlamlandırmak açısından önemlidir. Bu çocuklar Türkçeyi aile, akrabalık ve kültürel çevre içerisinde daha yoğun kullanabilirken Almancayı okul ve toplumsal yaşamda daha baskın biçimde kullanabilmektedir. Dolayısıyla iki dildeki yeterliklerinin aynı düzeyde olmaması, iki dilliliğin eksikliği olarak değil, dillerin farklı kullanım alanları ve işlevleriyle ilişkili bir durum olarak değerlendirilmelidir.

İki dilli çocukların dil gelişiminde ana dili, bireyin dünyayı anlamlandırması ve kimlik geliştirmesi bakımından da önemli bir yere sahiptir. Süverdem ve Ertek (2020), ana dilinin çocuk açısından taşıdığı bu işleve dikkat çekerek "Çocuklar kendilerine ve hayata olan bakış açılarını ilk olarak ana dili ile inşa ederler" (s. 200) ifadesini kullanmaktadır. Bu açıdan ana dilinin iki dilli eğitim sürecinde desteklenmesi, yalnızca dilsel yeterliğin korunmasıyla sınırlı olmayıp çocuğun kültürel kimliği ve aidiyetinin gelişimi açısından da önem taşımaktadır.

İki dillilik yalnızca iki dilin kullanılmasını değil, bilişsel ve akademik gelişim süreçlerini de kapsamaktadır. Bialystok (2001), iki dilli çocukların iki dil sistemi arasında seçim yapma ve dikkatlerini ilgili dilsel yapılara yöneltme deneyimlerinin bilişsel denetim süreçleriyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte iki dilliliğin çocukların gelişimi üzerindeki etkileri, dillerin hangi koşullarda edinildiği ve desteklendiğiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle iki dilli çocukların dil gelişimleri değerlendirilirken yalnızca çoğunluk dilindeki yeterlikleri değil, her iki dilde sahip oldukları dilsel deneyimlerin bütünü dikkate alınmalıdır.

Ana dilinin desteklenmesi, iki dilli çocukların dilsel ve akademik gelişimleri açısından özellikle önem taşımaktadır. Cummins (2000), Karşılıklı Bağımlılık Kuramı çerçevesinde birinci dilde geliştirilen bilişsel ve akademik yeterliklerin ikinci dilin öğrenilmesini de destekleyebileceğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşıma göre diller, yüzeyde farklı görünmekle birlikte bilişsel ve akademik becerilerin gelişimini sağlayan ortak bir altyapıdan yararlanabilmektedir. Bu nedenle ana dilinde geliştirilen okuma, kavrama, kavram oluşturma ve akademik düşünme becerileri ikinci dildeki öğrenme süreçlerine de katkı sağlayabilmektedir.

Bu kuramsal yaklaşımlar Almanya'da yaşayan iki dilli Türk çocukları açısından birlikte değerlendirildiğinde, Türkçenin korunması ve geliştirilmesinin yalnızca aile içi iletişimin veya kültürel kimliğin sürdürülmesiyle sınırlı olmadığı görülmektedir. Ana dilinde sağlanan nitelikli dilsel girdinin çocuğun genel dil gelişimini destekleyebilmesi, Türkçe öğretiminde kullanılan ders materyallerinin niteliğini de önemli hâle getirmektedir. Özellikle öğrencilerin Türkçeyle okul ortamında sınırlı sürelerde karşılaşabildiği durumlarda ders kitaplarının zengin ve doğal Türkçe kullanım örnekleri sunması ve öğrencilerin iki dilli yaşam gerçekliklerini dikkate alması önem kazanmaktadır.

2.3. Almanya'da Ana Dili Türkçe Öğretimi

Almanya'daki Türkçe ana dili öğretiminin gelişimi, Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen iş gücü göçüyle yakından ilişkilidir. 1961 yılında imzalanan Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması'nın ardından Almanya'ya yönelik göç hareketinin başlaması ve ilerleyen yıllarda aile birleşimleriyle Türk nüfusunun kalıcı hâle gelmesi, Türk çocuklarının eğitimini önemli bir konu hâline getirmiştir. Başlangıçta geçici olduğu düşünülen göç sürecinin zamanla kalıcı bir yapıya dönüşmesi, sonraki kuşakların Türkçeyi koruması ve geliştirmesine yönelik eğitim gereksinimini de artırmıştır. Bu süreçte Türkçe, yalnızca aile içi iletişimde kullanılan bir dil olmaktan çıkarak kültürel kimliğin ve kuşaklar arası aktarımın sürdürülmesi bakımından da önem kazanmıştır.

Almanya'nın federal eğitim sistemi nedeniyle Türkçe ana dili öğretiminin uygulanış biçimi eyaletlere göre farklılık göstermektedir. Türkçe derslerinin statüsü, haftalık ders saatleri, öğretim programları ve kullanılan materyaller konusunda eyaletler arasında farklı uygulamalar bulunmaktadır. Bazı eyaletlerde Türkçe dersleri okul müfredatı içerisinde seçmeli ders olarak sunulurken bazı bölgelerde ders dışı destek eğitimi biçiminde yürütülmektedir (Extra & Yağmur, 2004). Geçmişte Türkçe ve Türk Kültürü Dersi adıyla yürütülen bu eğitimler, günümüzde birçok eyalette Herkunftssprachlicher Unterricht (HSU, Ana Dil Eğitimi) kapsamında köken dili öğretimi olarak yapılandırılmaktadır. Bu öğretimin temel amaçlarından biri, öğrencilerin aile ortamında edindikleri Türkçeyi geliştirmelerini ve çok dilli bireyler olarak yetişmelerini desteklemektir.

Almanya'da yaşayan Türk çocuklarının eğitimlerini ağırlıklı olarak Almanca sürdürmeleri, Türkçeyle karşılaşma sıklığı ve niteliğini ana dili gelişimi bakımından önemli hâle getirmektedir. Yağmur (2006), Batı Avrupa'da yaşayan Türk çocuklarının bu durumunu "Birinci dil edinim süreci henüz tamamlanmadan bu çocuklar ikinci dil ortamında eğitime başlamaktadırlar" (s. 27) sözleriyle açıklamaktadır. Bu durum, Türkçenin eğitim ortamında desteklenmesini iki dilli çocukların ana dili gelişimi açısından önemli hâle getirmektedir. İlk dilde geliştirilen bilişsel ve akademik yeterliklerin ikinci dil öğrenimini destekleyebileceğine ilişkin yaklaşım da (Cummins, 2000), iki dilli çocukların eğitiminde ana dilinin geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Bu noktada ders kitapları, iki dilli öğrencilerin Türkçe dil becerilerinin ve söz varlığının geliştirilmesinde temel öğretim materyallerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Türkçe öğretimine ayrılan olanakların sınırlı olması, ders kitaplarında öğrencilere sunulan dilsel girdinin niteliğini daha da önemli hâle getirmektedir. Yağmur (2006), Batı Avrupa'daki Türkçe öğretiminin gereksinimlerini değerlendirirken "Türkçe'nin 12-17 yaş grubuna yabancı dil olarak öğretimi için acil olarak uygun öğretim malzemesi gerekmektedir" (s. 28) ifadesiyle öğretim materyaline duyulan gereksinime dikkat çekmektedir. Her ne kadar bu değerlendirme Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği uygulamalara yönelik olsa da öğretim materyalinin niteliğine yapılan vurgu, iki dilli çocukların Türkçe eğitimi açısından da dikkate değerdir.

Ders kitaplarında yer alan metinlerin, öğrencilerin Türkçe dil becerilerini geliştirmenin yanı sıra ana dilleri ve kültürel çevreleriyle bağ kurmalarını destekleyecek nitelikte olması beklenmektedir. Nitelikli metinlerin çocukların söz varlığını, okuma kültürünü ve estetik duyarlığını geliştirebileceği belirtilmektedir (Sever, 2020). Almanya'da yaşayan iki dilli Türk çocukları açısından ise bu metinlerin Türkçeyi doğru, anlaşılır ve zengin biçimde sunmasının yanı sıra öğrencilerin içinde yaşadıkları iki dilli ve iki kültürlü çevreyle ilişki kurmalarını desteklemesi de önem taşımaktadır. Bu nedenle Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları, öğrencilerin Türkçeyle düzenli ve nitelikli biçimde karşılaşmalarını sağlayan temel öğretim materyalleri arasında yer almaktadır. Bu gereklilik, araştırmada *Sen ve Ben* ile *Benim Türkçem* ders kitaplarının iki dillilik bağlamında karşılaştırılmasının temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır.

Çocuk edebiyatı açısından nitelikli metinlerin değerlendirilmesinde, metnin yalnızca dilsel içeriği değil, çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine uygunluğu ile biçim ve içerik özelliklerinin oluşturduğu bütünlük de önem taşımaktadır. Sever (2020), çocuk kitaplarının çocuğa görelik ilkesi doğrultusunda değerlendirilmesinde dış yapı ve iç yapı

özelliklerini temel ölçütler arasında ele almaktadır. Dış yapı özellikleri; kitabın boyutu, kâğıdı, kapak ve cilt tasarımı, sayfa düzeni, harfler ve resimler gibi çocuğun kitapla görsel ve fiziksel etkileşimini etkileyen unsurları kapsamaktadır. İç yapı özellikleri ise konu, izlek, karakterler, ileti, dil ve anlatım gibi metnin içerik ve anlatı niteliğini belirleyen unsurlarla ilişkilidir. Bu özelliklerin çocuğun yaşına, gelişim düzeyine, ilgi ve gereksinimlerine uygun biçimde yapılandırılması, metnin çocuk okurla etkili bir iletişim kurabilmesi açısından önemlidir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin seçiminde çocuğa görelik, yalnızca dilsel anlaşılırlıkla sınırlı olmayan temel ölçütlerden biridir. Canlı (2015), çocuğa görelik ilkesini çocuğun yaş ve gelişim düzeyine bağlı öğrenme gereksinimlerinin uygun ve nitelikli uyaranlarla karşılanması bağlamında ele almakta; Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin metinsellik ölçütleri, öğrenme-öğretme ilkeleri ve çocuk gerçekliği doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu açıdan metinlerde kullanılan dil ve anlatımın yanı sıra içerik ve yaşam durumlarının da çocuğun gelişim özellikleriyle ilişkilendirilebilir olması önem taşımaktadır. Bu ilkeler Almanya'da yaşayan iki dilli Türk çocukları açısından değerlendirildiğinde, ders kitaplarında yer alan metinlerin Türkçeyi nitelikli ve doğal biçimde sunmasının yanı sıra çocukların iki dilli ve iki kültürlü yaşam deneyimleriyle ilişkilendirebilecekleri içeriklere yer vermesi de önem kazanmaktadır.

Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda, iki dilli öğrencilere yönelik ders materyallerinin değerlendirilmesinde ana dili gelişimini destekleyen dilsel girdinin niteliği, söz varlığını geliştiren unsurlar, Türkçenin doğru, açık ve anlaşılır kullanımı, iki dilli dilsel destek ögeleri, kültürel içerik ve öğrencilerin iki dilli ve iki kültürlü yaşam gerçekliklerinin metinlere yansıtılma biçimi temel değerlendirme parametreleri olarak ele alınmıştır. Bu araştırmada da Sen ve Ben ile Benim Türkçem ders kitapları; ana dili desteği, söz varlığı, iki dilli destek, kültürel içerik, yaşam gerçekliği ile dil ve anlatım boyutları temelinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma modeli çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırmada, Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılan 5. sınıf ders kitaplarının iki dillilik bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma, bireylerin ve toplulukların belirli olgu ve durumlara yükledikleri anlamların sistematik biçimde incelenmesine ve yorumlanmasına dayanan bir araştırma yaklaşımıdır (Creswell & Creswell, 2021).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise *Sen ve Ben* (5. Sınıf) ile *Benim Türkçem* (5. Sınıf) adlı ders kitaplarından oluşmaktadır. Örneklemin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede araştırma problemi doğrultusunda önceden belirlenen ölçütleri karşılayan durumlar inceleme kapsamına alınmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Ders kitaplarının seçiminde Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılıyor olmaları, 5. sınıf düzeyine yönelik hazırlanmış olmaları, benzer yaş grubundaki öğrencilere hitap etmeleri ve karşılaştırmalı incelemeye olanak sağlamaları temel ölçütler olarak belirlenmiştir. Bu ölçütler doğrultusunda *Sen ve Ben* ile *Benim Türkçem* araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. İnceleme kapsamına ders kitaplarında yer alan hikâye, anı, gezi yazısı, fıkra ve bilgilendirici metinler ile bu metinlere eşlik eden görseller alınmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın veri kaynağını ders kitapları oluşturduğu için doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılan olguya ilişkin bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin sistematik biçimde incelenmesini kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021, s. 188). Ders kitaplarının araştırmacı müdahalesi olmaksızın incelenebilmesi ve aynı değerlendirme çerçevesi doğrultusunda karşılaştırılabilmesi, bu yöntemin araştırmanın amacıyla uyumlu olmasını sağlamaktadır.

Araştırma verileri, doküman incelemesi sürecinde *Sen ve Ben* (5. Sınıf) ile *Benim Türkçem* (5. Sınıf) ders kitaplarında yer alan metinlerin ve ilgili görsellerin sistematik biçimde incelenmesi yoluyla elde edilmiştir. Veri toplama sürecinde ders kitapları temin edilmiş; hikâye, anı, gezi yazısı, fıkra ve bilgilendirici metinler ile bu metinlere eşlik eden görseller veri kayıt formlarına aktarılarak araştırmanın veri seti oluşturulmuştur.

İnceleme sürecinde metinler; ana dili desteği, söz varlığı, iki dilli destek, kültürel içerik, yaşam gerçekliği ile dil ve anlatım boyutları açısından değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda özellikle dilin açık, yalın ve akıcı olması, deyim ve kalıp sözlerin kullanımı, öğrencilerin Türkçe söz varlığını destekleyen unsurlar, iki dilli dilsel destekler ve öğrencilerin iki dilli ve iki kültürlü yaşam gerçekliklerinin metinlere yansıtılma biçimleri dikkate alınmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verilerin önceden belirlenen temalar doğrultusunda düzenlenmesi, tanımlanması ve yorumlanmasına dayanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021, s. 224–225). Elde edilen veriler araştırmanın amacı doğrultusunda sınıflandırılmış ve karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini desteklemek amacıyla çeşitli önlemler alınmıştır. Bu kapsamda veri toplama ve analiz süreci açık biçimde tanımlanmış, her iki ders kitabındaki metinler aynı değerlendirme ölçütleri doğrultusunda sistematik olarak incelenmiştir. Bulguların doğrulanabilirliğini desteklemek amacıyla değerlendirmeler ders kitaplarından seçilen doğrudan alıntı ve örneklerle somutlaştırılmış; araştırma sürecinin bütün aşamalarında aynı kuramsal çerçeve ve analiz ölçütlerinin kullanılmasına özen gösterilmiştir.

4. BULGU ve YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda *Sen ve Ben* (5. Sınıf) ile *Benim Türkçem* (5. Sınıf) ders kitaplarından elde edilen bulgular sunulmuş ve yorumlanmıştır. Bulgular öncelikle her iki ders kitabının ana dili gelişimi ve iki dillilik açısından öne çıkan özellikleri bakımından ayrı ayrı ele alınmış, ardından iki ders kitabı karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

4.1. *Sen ve Ben* Ders Kitabının Ana Dili Gelişimi Açısından Özellikleri

Sen ve Ben (5. Sınıf) ders kitabında incelenen metinler, iki dilli öğrencilerin ana dili gelişimi açısından değerlendirildiğinde Türkçenin doğal kullanımını destekleyen çeşitli dilsel ve edebî özelliklerin öne çıktığı görülmektedir. Kitapta yer alan metinlerde aile ilişkileri, günlük yaşam, sosyal etkileşim, kültürel değerler ve Türkiye ile kurulan aidiyet bağı gibi temalara yer verilmekte; bu temalar aracılığıyla öğrencilerin Türkçeyle gündelik yaşam ve kültürel bağlam içerisinde karşılaşmaları sağlanmaktadır.

Dil ve anlatım özellikleri bakımından incelenen metinlerde genel olarak açık, sade ve hedef yaş grubuna uygun bir Türkçe kullanıldığı belirlenmiştir. Bunun yanında deyim, atasözü ve betimleyici ifadelerin kullanılması, öğrencilerin yalnızca temel iletişim diliyle değil, Türkçenin söz varlığı ve edebî anlatım olanaklarıyla da karşılaşmalarına imkân vermektedir.

Bu özellik, çocuk edebiyatında dilin yalnızca bilgi aktaran bir araç olarak değil, çocuğun dilsel olanaklarını genişleten estetik bir unsur olarak değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Sever (2020), yazınsal metinlerde dilin işlevine dikkat çekerek "yazar, günlük olağan dilin söz değerlerine genellikle yeni anlamlar yükler, söz değerlerinin anlam sınırlarını genişletir" (s. 15) ifadesini kullanmaktadır. Bu açıdan *Sen ve Ben*'de deyim ve kalıp sözlerin doğal bağlamlar içerisinde sunulması, iki dilli öğrencilerin Türkçenin farklı anlam ve kullanım olanaklarıyla karşılaşmalarını destekleyebilecek bir özellik olarak değerlendirilebilir.

Bu özellikler Yeniköy metninde somut biçimde görülmektedir. Almanya'da yaşayan bir çocuğun Türkiye'ye yaptığı yolculuğun anlatıldığı metinde Türkçe, çocuğun aile ve köken kültürüyle ilişki kurduğu doğal bir iletişim aracı olarak sunulmaktadır. Çocuk anlatıcının "Yeni sözcükler ve deyimler öğrendim." (Yılmaz, 2017, s. 8) ifadesi, ana dili gelişiminin doğrudan metnin yaşantısal bağlamına yerleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca metinde yola koyulduk, göz göze gelmek, tadını çıkarmak ve gözüne uyku girmemek gibi deyim ve kalıp sözlerin olayların doğal akışı içerisinde kullanıldığı belirlenmiştir. Bu kullanım, Türkçenin aile ilişkileri ve kültürel deneyimlerle bağlantılı yaşam bağlamları içerisinde sunulduğunu göstermektedir.

Kitaptaki öyküleyici metinlerde diyalog, betimleme ve mizahî unsurların kullanılması da Türkçenin farklı anlatım olanaklarının öğrenciye sunulmasını desteklemektedir. Özellikle deyim ve kalıp sözlerin olay örgüsü içinde doğal biçimde kullanılması, söz varlığının yalnızca sözcük öğretimine indirgenmediğini, dilsel unsurların metnin anlam dünyası içerisinde sunulduğunu göstermektedir. Nitekim Nasrettin Hoca ve Kazan metnine eşlik eden Sözcüklerin Dili bölümünde bazı sözcüklerin anlamlarının açıklanması ve söz varlığını geliştirmeye yönelik etkinliklere yer verilmesi de kitabın bu yönünü ortaya koymaktadır (Yılmaz, 2017, s. 68).

Edebî metinlerin çocukların gelişimine katkısı yalnızca söz varlığıyla sınırlı değildir. Tüfekçi Can (2014), çocuk edebiyatının gelişimsel işlevini açıklarken "Bu sayede yaratıcı düşünme gücü artan çocuk, sosyalleşme sürecine daha hızlı girerek çevresindekileri anlamlandırmaya başlar" (s. 6) ifadesini kullanmaktadır. Bu yönüyle *Sen ve Ben*, iki dilli öğrencilerin Türkçe söz varlığını geliştirmelerinin yanı sıra dilin edebî ve kültürel kullanım biçimleriyle karşılaşmalarına olanak sağlayabilecek özellikler taşımaktadır.

4.2. *Benim Türkçem* Ders Kitabının Ana Dili Gelişimi ve İki Dillilik Açısından Özellikleri

Benim Türkçem (5. Sınıf) ders kitabında incelenen metinler, iki dilli öğrencilerin ana dili gelişimi açısından değerlendirildiğinde Türkçe ile Almancanın birlikte kullanıldığı destekleyici ögelerin belirgin biçimde öne çıktığı görülmektedir. Kitapta Türkçe-Almanca sözcük eşleştirmelerine, Almanca açıklayıcı yönergelere ve paralel dil

kullanımlarına yer verilmesi, hedef kitlenin iki dilli yaşam gerçekliğinin ders materyalinin yapısına yansıtıldığını göstermektedir. Bunun yanında Almanya'daki yaşam çevresinin ve iki kültürlü yaşam deneyiminin bazı metinlerde doğrudan konu edilmesi, kitabın iki dilliliği yalnızca dilsel değil, kültürel ve yaşamsal bir olgu olarak da ele aldığını göstermektedir.

Bu özellikler İki Ülkede Yaşam metninde (Ekinci, 2017, s. 48–53) belirgin biçimde görülmektedir. Metnin İki ülkede yaşam / Das Leben in zwei Ländern biçiminde iki dilli bir başlıkla sunulması ve yönergelerin Türkçe ile Almanca verilmesi, iki dilin sayfa üzerinde birlikte görünür olmasını sağlamaktadır. Sayfa kenarlarında ise arkadaş – der Freund, özlemek – vermissen ve vatan özlemi – das Heimweh gibi Türkçe-Almanca sözcük eşleştirmelerine yer verilmektedir. Metindeki iki dilli sayfa düzeni ve dilsel destek ögeleri Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1

İki Ülkede Yaşam Metninde İki Dilli Sayfa Düzeni ve Dilsel Destek Ögeleri

Not. Benim Türkçem 5 Ders Kitabı (Ekinci, 2017, s. 48–49).

İki dilli başlık ve yönergelerin yanı sıra Türkçe sözcüklerin Almanca karşılıklarıyla birlikte sunulması, iki dil arasında doğrudan ilişki kurulmasına olanak sağlayan bir materyal düzeni oluşturmaktadır. Görsellerle desteklenen bu sözcük eşleştirmeleri, iki dilli öğrencilerin Türkçe sözcük ve kavramlarla bunların Almancadaki karşılıkları arasında ilişki kurmalarını destekleyebilecek niteliktedir.

Metnin içerik özellikleri de bu dilsel yapıyla örtüşmektedir. İki Ülkede Yaşam'da Almanya'da yaşayan Türk kökenli bir çocuğun iki ülke arasında şekillenen yaşam deneyimi ele alınmakta; aile ilişkileri, Türkiye ziyaretleri ve vatan özlemi günlük yaşam bağlamında işlenmektedir. Bu açıdan metin, Almanya'da yetişen iki dilli çocukların kendi sosyal ve kültürel deneyimleriyle ilişki kurabilecekleri bir yaşam çevresi sunmaktadır. Süverdem ve Ertek (2020), iki dillilik ile kültür arasındaki ilişkiyi "Dil ve kültür, devamlı etkileşim halindedir ve birbirinin ayrılmaz parçasıdır" (s. 183) sözleriyle vurgulamaktadır. İki Ülkede Yaşam metninde Türkçenin çocuğun aile ve köken kültürüyle kurduğu bağın yanı sıra Almanya'daki yaşam deneyimleriyle birlikte sunulması, dil ve kültür arasındaki bu ilişkinin metinsel düzeyde görünür hâle gelmesi bakımından dikkat çekicidir.

İki dilli destek yalnızca İki Ülkede Yaşam metniyle sınırlı değildir. Bir Yastıkta Kocayın! metninde (Ekinci, 2017, s. 82–89) başlığın Bir Yastıkta Kocayın! – Werdet auf einem Kissen alt! biçiminde iki dilde verilmesinin yanı sıra "kına gecesi – der Henna-Abend", "düğün – die Hochzeit" ve "bindallı – das traditionelle Kleid" gibi Türk kültürüne ait kavramlar Türkçe ve Almanca karşılıklarıyla birlikte sunulmaktadır. Bu uygulama, iki dilli öğrencilerin Türk kültürüne özgü söz varlığıyla karşılaşırken kavramların Almancadaki karşılıklarını da görmelerine olanak sağlamaktadır. Bu yönüyle ana dili öğretimi ile kültürel aktarım birlikte ele alınmaktadır.

Benzer bir yaklaşım Yeni Şehirleri ve Kültürleri Öğreniyorum metninde (Ekinci, 2017, s. 56–61) de görülmektedir. Metinde Almanya'daki şehirlerin tarihî, kültürel ve coğrafi özellikleri açık ve anlaşılır bir Türkçeyle tanıtılmakta; katedral, müze, liman ve Ren Nehri gibi kavramlar görsellerle desteklenerek sunulmaktadır. Bazı şehir adları ve kavramların Türkçe ile birlikte Almanca karşılıklarının verilmesi, öğrencilerin iki dildeki kavramları ilişkilendirmelerine olanak sağlayan bir özellik olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle kitap, Türkçeyi yalnızca Türkiye ve köken kültür bağlamında değil, çocuğun Almanya'da içinde yaşadığı sosyal ve kültürel çevreyi anlamlandırabileceği bir dil olarak da sunmaktadır.

Bununla birlikte *Benim Türkçem'*de iki dilli destekleyici unsurların belirgin olması, incelenen bütün metinlerin aynı ölçüde edebî bir anlatım taşıdığı anlamına gelmemektedir. Özellikle bilgilendirici metinlerde açıklayıcı ve öğretici anlatımın ağırlık kazandığı, buna bağlı olarak imgesel ve betimleyici dil ögelerinin daha sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Dolayısıyla kitap, iki dilli öğrencilerin dilsel yaşam gerçekliğini yansıtması bakımından güçlü özellikler gösterirken bazı metinlerde bilgi aktarma amacının edebî anlatımın önüne geçtiği görülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde *Benim Türkçem*, Türkçe-Almanca sözcük eşleştirmeleri, iki dilli başlık ve yönergeler, paralel dil kullanımları ve Almanya'daki iki kültürlü yaşamı konu alan metinleri aracılığıyla iki dilliliği hem materyal tasarımına hem de içeriğe yansıtmaktadır. Bu özellik, *Sen ve Ben*'de daha çok Türkçe metinsel içerik, söz varlığı ve köken kültürle kurulan bağ üzerinden sağlanan ana dili desteğinden farklı bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

4.3. İki Ders Kitabının İki Dillilik Bağlamında Karşılaştırılması

Sen ve Ben ile *Benim Türkçem* ders kitaplarından elde edilen bulgular birlikte değerlendirildiğinde, her iki kitabın da Almanya'da yaşayan iki dilli Türk çocuklarının ana dili gelişimini destekleyebilecek özellikler taşıdığı, ancak bu desteği farklı yollarla gerçekleştirdiği görülmektedir. *Sen ve Ben*'de Türkçe söz varlığı, edebî kurgu, deyim ve kalıp sözler ile Türkiye ve Türk kültürüyle kurulan bağ daha belirgin biçimde öne çıkarken, *Benim Türkçem*'de Türkçe-Almanca sözcük eşleştirmeleri, iki dilli başlık ve yönergeler, paralel dil kullanımları ve Almanya'daki iki kültürlü yaşam deneyimi daha görünür durumdadır.

Bu farklılık, iki dilli çocukların ana dili öğretiminde yalnızca ikinci dildeki yeterliklerinin değil, birinci dillerinin gelişiminin de dikkate alınması gerektiğini göstermesi bakımından önemlidir. Yağmur (2006), Batı Avrupa'da yaşayan Türk çocuklarının ana dili ile ikinci dil arasındaki eğitim sürecini şu şekilde açıklamaktadır:

Bu evlerde yetişen 100 binlerce çocuk Türkçeyi anadili olarak öğrenmektedirler. Birinci dil edinim süreci henüz tamamlanmadan bu çocuklar ikinci dil ortamında eğitime başlamaktadırlar. Bilimi politikaya alet eden çevrelerin görüşü her ne olursa olsun, anadilinde eğitim ikinci dilin edinilmesinde çok önemli bir etkendir. Bu konuda kütüphaneler dolusu araştırma vardır. (Yağmur, 2006, s. 27)

Bu değerlendirme, iki dilli çocukların ana dili gelişimini destekleyen ders materyallerinin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda *Sen ve Ben* ile *Benim Türkçem* ders kitaplarında belirlenen temel özellikler Tablo 1'de karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

Tablo 1

Sen ve Ben ve Benim Türkçem Ders Kitaplarının Ana Dili Öğretimi ve İki Dillilik Açısından Karşılaştırılması

Karşılaştırma Boyutu	***Sen ve Ben***	***Benim Türkçem***
Ana dili desteği	Türkçe metinsel içerik ve doğal dil kullanımı ağırlıklıdır.	Türkçe içerik iki dilli destekleyici ögelerle birlikte sunulmaktadır.
Söz varlığı	Deyim, atasözü, kalıp sözler ve edebî anlatım çeşitliliği daha belirgindir.	Türkçe-Almanca sözcük eşleştirmeleri ve kavram açıklamaları öne çıkmaktadır.
İki dilli destek	Türkçe-Almanca paralel dil kullanımı sınırlıdır.	İki dilli başlıklar, yönergeler ve Türkçe-Almanca sözcük karşılıkları belirgindir.
Kültürel içerik	Türkiye, aile bağları ve köken kültürle ilişki daha belirgindir.	Türk kültürü ile Almanya'daki yaşam çevresi birlikte ele alınmaktadır.
Yaşam gerçekliği	Genel çocukluk yaşantıları ve Türkiye ile ilişkili deneyimler öne çıkmaktadır.	Almanya'da yaşayan iki dilli çocukların iki ülke ve iki kültür arasındaki yaşam deneyimleri konu edilmektedir.
Dil ve anlatım	Öyküleyici, edebî ve söz varlığını zenginleştirici anlatım daha belirgindir.	Açıklayıcı ve öğretici anlatımın yanında iki dilli dilsel destek ögeleri bulunmaktadır.

Not. Tablo, araştırma kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, iki ders kitabı arasındaki temel farklılık ana dili gelişiminin desteklenme biçiminde ortaya çıkmaktadır. *Sen ve Ben*, öğrenciyi ağırlıklı olarak Türkçe metinlerle buluşturarak söz varlığının geliştirilmesine ve Türkçenin edebî kullanım olanaklarının tanınmasına yönelik bir yapı sunmaktadır. Özellikle öyküleyici metinlerde çocuk bakış açısının, deyimlerin, kalıp sözlerin ve kültürel unsurların kullanılması bu yönü desteklemektedir.

Benim Türkçem ise ana dili öğretimini öğrencilerin günlük yaşamlarındaki Almanca kullanımını göz önünde bulunduran daha açık bir iki dilli destek sistemiyle gerçekleştirmektedir. Türkçe-Almanca sözcük eşleştirmeleri, Almanca yönergeler ve paralel dil yapılarının yanı sıra Almanya'daki yaşam çevresinin ve iki kültürlü yaşam deneyiminin konu edilmesi, iki dilliliğin hem materyal tasarımına hem de metin içeriğine yansıtıldığını göstermektedir.

Bununla birlikte bu farklılıklar kitaplardan birinin diğerinden bütünüyle daha uygun olduğu biçiminde değerlendirilmemelidir. Bulgular, iki kitabın ana dili öğretiminde farklı güçlü yönlere sahip olduğunu göstermektedir. *Sen ve Ben*'in Türkçenin söz varlığı, edebî anlatım olanakları ve köken kültürle kurulan bağ bakımından öne çıkan özellikleri ile *Benim Türkçem*'in öğrencilerin Türkçe ve Almanca arasında ilişki kurmalarına olanak sağlayan iki dilli destekleyici yapısı birbirini tamamlayabilecek niteliktedir. Bu nedenle iki dilli öğrencilere yönelik ders materyallerinde Türkçenin zengin ve doğal kullanımını destekleyen edebî metinlerle iki dilli öğrencilerin yaşamsal gerçekliğini ve içinde bulundukları çok kültürlü çevreyi dikkate alan destekleyici unsurların dengeli biçimde bir araya getirilmesinin yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmada, Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılan *Sen ve Ben* (5. Sınıf) ile *Benim Türkçem* (5. Sınıf) ders kitapları, iki dilli öğrencilerin ana dili gelişimi ile dilsel ve kültürel gereksinimleri bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, her iki ders kitabının da iki dilli Türk çocuklarının ana dili gelişimini destekleyebilecek özellikler taşıdığını; ancak bu desteğin kitaplarda farklı içerik ve anlatım tercihleriyle gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Sen ve Ben ders kitabında Türkçenin doğal ve edebî kullanımını destekleyen metinsel özelliklerin daha belirgin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İncelenen öyküleyici metinlerde deyim ve kalıp sözler, diyaloglar, betimlemeler ve mizahi unsurlar aracılığıyla öğrencilerin Türkçenin söz varlığı ve farklı anlatım olanaklarıyla karşılaşmalarına imkân sağlanmaktadır. Bunun yanında aile ilişkileri, Türkiye ile kurulan bağ, ana dili bilinci ve kültürel değerlerin metinlerin doğal akışı içerisinde işlenmesi, ana dili gelişimi ile kültürel aidiyet arasında ilişki kurulmasını desteklemektedir. Bu yönüyle *Sen ve Ben*'de ana dili desteğinin ağırlıklı olarak Türkçe metinsel içerik, söz varlığı ve köken kültürle kurulan bağ üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir.

Benim Türkçem ders kitabında ise iki dilliliğin daha görünür bir biçimde materyal yapısına yansıtıldığı belirlenmiştir. Türkçe-Almanca sözcük eşleştirmeleri, Almanca açıklayıcı yönergeler, iki dilli başlıklar ve paralel dil kullanımları, öğrencilerin iki dil arasında ilişki kurmalarına olanak sağlayan destekleyici unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca Almanya'daki yaşam çevresinin ve iki kültürlü yaşam deneyiminin bazı metinlerde konu edilmesi, öğrencilerin içinde yaşadıkları sosyal ve kültürel gerçekliğin ders materyaline taşındığını göstermektedir. Bununla birlikte bazı bilgilendirici metinlerde açıklayıcı ve öğretici anlatımın ağırlık kazanması nedeniyle imgesel ve betimleyici dil kullanımının daha sınırlı kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

İki kitap birlikte değerlendirildiğinde, *Sen ve Ben*'in söz varlığı, edebî anlatım ve Türkçe metinsel deneyim bakımından; *Benim Türkçem*'in ise Türkçe ile Almancayı ilişkilendiren dilsel destekler ve iki kültürlü yaşam gerçekliğinin görünür kılınması bakımından öne çıktığı görülmektedir. Bu nedenle iki kitabın ana dili öğretiminde farklı fakat birbirini tamamlayabilecek yaklaşımlar sunduğu söylenebilir. *Sen ve Ben* öğrencilerin Türkçenin zengin anlatım olanaklarıyla karşılaşmalarını desteklerken, *Benim Türkçem* iki dilli öğrencinin günlük dilsel ve kültürel deneyimini öğretim materyaline daha görünür biçimde yansıtmaktadır. Araştırmada ulaşılan bütüncül sonuç, her iki kitabın iki dilli öğrencilerin dilsel ve kültürel yaşam gerçekliğini farklı içerik ve anlatım tercihleriyle yansıttığını göstermektedir.

Sonuç olarak Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılacak ders materyallerinin yalnızca Türkçe dil becerilerini geliştirmeye yönelik olması yeterli olmayabilir. Bu materyallerin öğrencilerin Türkçe söz varlığını ve edebî dil deneyimini desteklerken aynı zamanda iki dilli ve iki kültürlü yaşam gerçekliklerini dikkate alan içerikler sunması önem taşımaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, edebî niteliği güçlü Türkçe metinlerle iki dilli destekleyici unsurların dengeli biçimde bir araya getirilmesinin, iki dilli öğrencilerin ana dili gelişimi açısından daha bütüncül bir materyal yaklaşımı sağlayabileceğine işaret etmektedir.

5.2. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Almanya'da ana dili Türkçe öğretiminde kullanılacak ders kitaplarında öğrencilerin Türkçe söz varlığını geliştirecek deyim, atasözü, kalıp sözler ve edebî anlatım örneklerine daha fazla yer verilmelidir.

- Ders kitaplarında Türkçenin doğal ve zengin kullanımını destekleyen metinlerle iki dilli öğrencilerin günlük yaşam gerçekliklerini yansıtan içerikler dengeli biçimde bir araya getirilmelidir.
- Almanya'da yetişen Türk çocuklarının iki dilli ve iki kültürlü yaşam deneyimlerini dikkate alan metinlere yer verilmeli; aile, okul, sosyal çevre, Türkiye ile kurulan bağ ve kültürel aidiyet gibi konular farklı metin türleri aracılığıyla ele alınmalıdır.
- Türkçe-Almanca sözcük eşleştirmeleri ve iki dilli yönergeler gibi destekleyici unsurlar öğrencilerin Türkçe dil becerilerini geliştirmelerini kolaylaştıracak biçimde kullanılmalı; ancak bu desteklerin Türkçeyle nitelikli ve yoğun karşılaşmanın yerini almamasına dikkat edilmelidir.
- Öğretmenler ders kitaplarındaki metinleri öğrencilerin iki dildeki deneyimleriyle ilişkilendiren konuşma, okuma ve yazma etkinlikleriyle desteklemelidir.
- Gelecekte yapılacak araştırmalarda Almanya'nın farklı eyaletlerinde ve çeşitli sınıf düzeylerinde kullanılan Türkçe ders kitapları iki dillilik ve ana dili gelişimi açısından karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Baker, C. (2011). *Foundations of bilingual education and bilingualism* (5th ed.). Multilingual Matters.

Bialystok, E. (2001). *Bilingualism in development: Language, literacy, and cognition.* Cambridge University Press.

Bloomfield, L. (1933). *Language*. Henry Holt and Company.

Bostan, T., & Üstünyer, İ. (2024). Köln'deki Türk kültür ve sanat derneklerinin Türkçeye ve Türk kültürüne katkılarının analizi. *International Journal of Social Sciences, 8*(35), 249–272. https://doi.org/10.52096/usbd.8.35.13

Canlı, S. (2015). Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin belirlenmesinde çocuğa görelik ilkesi. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 98–123.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2021). *Araştırma tasarımı: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (E. Karadağ, Çev. Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Cummins, J. (2000). *Language, power, and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Multilingual Matters.

Çakır, P. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelik ilkesi açısından incelenmesi. *Turkish Studies, 8*(1), 1171–1180. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.4249

Dinler, M. E. (2024). 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin çocuk edebiyatının temel ögeleri açısından incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi, 9*(2), 264–279. https://doi.org/10.54979/turkegitimdergisi.1569964

Ekinci, A. (Ed.). (2017). *Benim Türkçem 5: Çalışma ve ders kitabı*. Verlag für Multikulturelle Kommunikation.

Ergin, M. (2013). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Yayınları.

Extra, G., & Yağmur, K. (Eds.). (2004). *Urban multilingualism in Europe: Immigrant minority languages at home and school.* Multilingual Matters. https://doi.org/10.21832/9781853597800

Grosjean, F. (2010). *Bilingual: Life and reality.* Harvard University Press. https://doi.org/10.4159/9780674056459

Korkmaz, Z. (2007). *Gramer terimleri sözlüğü* (genişletilmiş 3. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.

Macnamara, J. (1967). The bilingual's linguistic performance: A psychological overview. *Journal of Social Issues, 23*(2), 58–77. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1967.tb00576.x

Onası, Ö., & Karakuş, N. (2023). Metin seçimi bağlamında Türkçe-Almanca iki dilli çocuklara Türkçenin öğretiminde kullanılan okuma metinleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 35*, 304–321. https://doi.org/10.29000/rumelide.1346213

Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri I*. Öncü Kitap.

Sever, S. (2020). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü* (21. baskı). Tudem Yayınları.

Süverdem, F. B., & Ertek, B. (2020). İki dillilik ve iki kültürlülük: Göç, kimlik ve aidiyet. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences,* *6*(2), 183–207. https://doi.org/10.34137/jilses.826142

Tüfekçi Can, D. (2014). *Çocuk edebiyatı: Kuramsal yaklaşım*. Eğitim Yayınevi.

Yağmur, K. (2006). *Batı Avrupa'da Türkçe öğretiminin sorunları ve çözüm önerileri*. *Dil Dergisi, 134,* 26–41.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, G. (Ed.). (2017). *Sen ve Ben 5.* BVL.